

nionem D. Thomæ, de qua postea dicendum est.

8. *Interrogationi respondetur.* — Sed, inquires, cur Aristoteles non posuit hanc inter proprietates quantitatis, nimirum, quod possit condensari et rarefieri, sicut posuit inter proprietates qualitatis, quod posset intendi et remitti? Respondeo primo, Aristotelem non numerasse omnes proprietates, ut ex dicendis patebit. Deinde condensari et rarefieri, non convenire quantitati ratione sui, sed ratione naturalis substantiæ, in qua inest, et ideo non numerari inter peculiare proprietates quantitatis. Nam, quod ipsa quantitas proxime sit susceptiva densitatis et raritatis, quæ sunt qualitates quædam, non est alia proprietas ab ea quæ respectu aliarum qualitatum, vel accidentium corporalium potest quantitati attribui, nimirum, quod sit immediatum subjectum eorum; de quo paulo inferius dicam.

9. Aliter objici potest contra hanc et præcedentem proprietatem, nam grave et leve sunt affectiones quantitatis, teste Aristotele, hoc libr. 5 Metaph., cap. 13; sed grave et leve sunt proprie contraria, et intensionem ac remissionem recipiunt; ergo. Respondetur negando antecedens, nam gravitas et levitas sunt qualitates quædam; Aristoteles autem in eo loco, ut D. Thomas et omnes exponunt, illud exemplum adhibuit juxta opinionem quæ tunc circumferebatur, quod gravitas nil aliud sit, quam multitudo superficialium.

Æqualitas et inæqualitas quomodo sit proprietas quantitatis.

10. *Æqualis et inæqualis duplex consideratio.* — Tertia proprietas ab Aristotele assignata, est æqualitas vel inæqualitas, quam dicit quantitati maxime propriam, significans esse ita propriam quantitati, ut ratione ejus aliæ res dicantur æquales vel inæquales. Circa quam proprietatem primo advertendum est, æquate et inæquale duobus modis accipi posse. Primo, secundum proprietatem; secundo, per translationem. Primo modo dicuntur æquales duæ lineæ: posteriori modo dicuntur duo homines æquales in scientia, aut in viribus corporis; imo et duæ divinæ personæ dicuntur æquales in perfectione. Est enim æqualitas convenientia quædam; convenientia autem inter quascumque res ejusdem rationis intervenit per modum

cujusdam unitatis formalis, quæ in substantia solet vocari identitas, in qualitate similitudo, in propria vero quantitate æqualitas proprie sumpta; in aliis vero prædicamentis non habet peculiare nomen, sed retinet genericum convenientiæ vel unitatis specificæ. Quia vero hæc convenientia aut disconvenientia inter quantitates notior nobis est, ideo translata est illa vox ad significandam quæcumque perfectam convenientiam in perfectione, intensione, aut virtute. In præsentibus ergo Aristoteles loquitur de æqualitate proprie sumpta; ita enim sunt assignandæ proprietates rebus in omni scientia. Quanquam si universe loqui velimus, dicemus omnem æqualitatem consequi quantitatem, sed cum proportionem; nam æqualitas propria sequitur quantitatem proprie sumptam; æqualitas vero metaphorica consimilem quantitatem. Nam et est quantitas molis, quæ est propria quantitas; et est quantitas perfectionis seu virtutis, et ad eam consequitur æqualitas per translationem dicta; in tantum enim hoc nomen admittunt, in quantum per modum quantitatis concipiuntur aut nominantur.

11. Per quantitatem autem molis non est intelligenda sola corporis magnitudo seu extensio, sed omnis dimensio corporea; nam omnis illa proprie quantitas dicitur, et secundum omnem illam propriissime dicuntur corpora æqualia vel inæqualia. Ac denique in mole corporea omnes illæ dimensiones includuntur. Sub quantitate autem perfectionis intelligimus non solum perfectionem substantiæ, sed etiam qualitatum, sive in eis perfectio essendi, sive virtus agendi consideretur, quæ dici solet quantitas virtutis, tamen sub quantitate perfectionis comprehenditur. Atque hoc posteriori modo dicuntur æquales motus in velocitate; priori autem modo dicuntur æquales in extensione, nam velocitatem habent ex perfectione, extensionem vero ex quantitate. Similiter duo pondera dicuntur æqualia vel inæqualia ratione multitudinis secundum proprietatem; ratione vero intensionis secundum metaphoram; ut si magnus lapis dicatur æqualis in gravitate tribus aut quatuor minoribus, locutio videtur secundum proprietatem, quia illa æqualitas provenit ex multiplicatione, seu extensione partium, quæ ad quantitatem spectat. At vero cum aqua frigida dicitur in levitate inæqualis aquæ calidæ, nam per calefactionem aqua levior fit, sic locutio est metaphorica, quia illa inæqualitas non pro-

venit ex multitudine vel extensione, sed ex intensione et remissione gravitatis.

12. *Quomodo se habeant ad quantitatem æqualitas et inæqualitas sumptæ pro relatione.* — Secundum observandum est, æqualitatem et inæqualitatem duobus modis sumi: primo, pro actuali et reali relatione; secundo, pro aptitudine proxima ad talem relationem. Priori modo non oportet ut ad omnem quantitatem æqualitas et inæqualitas sequantur. Nam si esset in mundo unum tantum corpus, nulli esset æquale vel inæquale; et si essent duo tantum, illa aut essent solum æqualia, aut solum inæqualia, non tamen simul æqualia et inæqualia; nam hæc non possunt simul convenire nisi respectu diversorum. Sumpta ergo æqualitate pro actuali relatione, non necessario convenit quantitati. Nisi quis velit dicere omnem quantitatem necessario habere partes; ideoque necessario ei convenire inæqualitatem totius ac partis, et æqualitatem ac inæqualitatem diversarum partium inter se. Quomodo aliqui putant tempus cum sit unum tantum, non habere aliud æquale, vel inæquale; in hoc vero totali tempore esse plura partialia, et inæqualia, vel æqualia; sic enim dies est æqualis diei, et inæqualis horæ. Quod est probabiliter consideratum: quanquam de hujusmodi æqualitate vel inæqualitate partium ejusdem continui, vel totius ad partes, an debeat censeri æqualitas realis, seu per relationem realem, vel rationis tantum, quæstio sit inferius tractanda. Et in tempore non solum potest æqualitas vel inæqualitas illo modo considerari, sed etiam respectu aliarum durationum, quæ in aliis motibus præter cœlestem inveniuntur. Posteriori igitur modo, id est, secundum aptitudinem proprie ac per se convenit quantitati æqualitatis vel inæqualitatis ratio; nam quantum est de se, omnis quantitas apta est esse uni æqualis, et alteri inæqualis.

13. *Æqualitas et inæqualitas quid addant quantitati.* — Unde obiter intelligitur, hanc proprietatem in re nihil addere ipsi quantitati, neque esse modum aliquem ex natura rei ab ipsa distinctum; nam quantitas per seipsam, ex eo præcise quod talem extensionem habet, secluso omni alio modo vel addito reali, apta est alteri esse æqualis vel inæqualis; solum ergo distinguitur ratione hæc proprietas, in quantum hæc æqualitas concipitur per modum cujusdam aptitudinis ad talem relationem.

14. Ultimo est observandum, non solum denominari proprie æquales et inæquales quantitates ipsas, sed etiam res quæ per quantitates extenduntur, et quantæ efficiuntur, ut de ponderibus supra dicebamus, quantum ad extensionem vel multitudinem; et idem est de temporibus vel de motibus, et de substantiis, figuris, et aliis hujusmodi. Verumtamen, sicut hæc non sunt per se quanta, sed per quantitatem, ita ratione quantitatis denominationem æqualis vel inæqualis accipiunt. Atque ita fit ut hæc proprietas, quatenus per se, et ratione sui, convenire alicui potest, merito quantitati tribuatur. Solum video objici posse de æqualitate quantitatis discretæ; illa enim est propria æqualitas, vel inæqualitas, et non semper convenit ratione quantitatis, molis seu extensionis; nam duo senarii Angelorum tam proprie æquales sunt, sicut duo senarii lapidum. Sed ad hoc jam supra diximus, licet multitudo immaterialium rerum non sit proprie quantitas, tamen quantum ad modum unitatis in ordine ad apprehensionem vel numerationem rationis, omnino imitari quantitatem discretam. Ac proinde mirum non est, quod secundum eam rationem participet etiam denominationem æqualis vel inæqualis. Existimant autem multi, hanc ipsam denominationem quantitati discretæ attributam, non posse ex propria relatione reali, aut ex ejus fundamento sumi, tum quia non potest talis relatio esse in toto numero, neque in una sola unitate, neque in singulis; tum etiam quia unitas, quam supponit æqualitas, non est tam propria et realis in quantitate discretæ, quam in continua, ut supra visum est; sed de hac re inferius videbimus.

Aliæ proprietates explicantur, præsertim esse finitam, vel infinitam.

15. Præter has proprietates tribuuntur aliæ quantitati, nimirum, esse divisibilem, vel in infinitum, respectu quantitatis continuæ, vel in unitates, respectu discretæ. Quam proprietatem disputatione præcedente satis explicuimus, declarando definitionem quanti, et rationem formalem quantitatis cum qua immediate est conjuncta hæc proprietas divisibilitatis; et ideo fere non solet ab ea distingui, sed per eam declarari, ubi ibidem diximus. Rursus assignatur ut proprietas quantitatis, ut rationem mensura habere vel non habere possit. De qua satis

supra diximus, sect. 2. Præterea attribuitur quantitati esse finitam vel infinitam, ex Aristotele, 1 Physic., c. 2, text. 15, et 3 Physic., c. 4, text. 24. Quæ proprietas difficultatem habet ratione posterioris membri, nam potius infinitas censetur repugnare quantitati; non ergo finitum vel infinitum, sed finitum tantum secundum extensionem erit proprietas quantitatæ. Quod potest confirmari ex Aristotele, 5 Metaph., c. 13, dicente, de ratione numeri esse, quod sit multitudo finita, et numerari possit; et de ratione magnitudinis, quod possit sub mensuram cadere; quod est esse finitum. Unde D. Thom. ibi, lect. 15, ait, quod si esset multitudo infinita, non esset numerus; et longitudo infinita, non esset linea. Et 1 part., q. 7, art. 3, dicit, de ratione quanti continui esse habere aliquam figuram, et consequenter esse finitum, quia figura est, quæ termino vel terminis clauditur; cum ergo esse finitam per se consequatur ad omnem quantitatem, immerito videtur illa proprietas sub dicta disjunctione assignari.

16. *Esse finitam vel infinitam qualiter proprium quantitatæ secundum Scotum.* — Duobus ergo modis potest illud membrum intelligi, scilicet, de infinito in potentia, vel de infinito in actu. Priori modo intellexit hanc proprietatem Scot., 2 Met., quæst. 2, et sic cessant objectiones. In eo autem sensu non debet illa proprietas sub disjunctione assignari, sed copulative, nam esse actu finitam et potentia infinitam simul conveniunt quantitati. Responderi autem potest, illam particulam sub disjunctione esse positam, aut ad indicandum, illa membra non in eodem, sed in diversis sensibus sumi; aut certe ita positam esse propter quantitatem discretam, quæ tantum finita est, et non infinita, etiam in potentia, quia illa non est divisibilis in infinitum, sicut est quantitas continua. Quamquam in alio sensu possit ita sumi infinitum in potentia, ut tam quantitati discretæ, quam continuæ conveniat. Dicit enim potest quantitas infinita in potentia, quia ex se nullum certum terminum sibi præfigit aut determinat, quod manifeste convenit cuilibet quantitati continuæ, et ideo dici potest, vel finita, quia actu semper habet aliquem terminum, vel infinita negative, seu potestate, quia ei non repugnat quemcumque definitum terminum transcendere. Numerus autem quamvis, si sumatur in quacumque determinata specie, ita sit finitus, ut augeri non possit, quin mu-

tetur species, tamen absolute sumptus semper potest augeri sine termino intra latitudinem quantitatæ discretæ. Et in hoc sensu etiam illi potest attribui aliquo modo infinitas in potentia.

17. *Infinitas si esset, quantitatæ esset proprietas.* — At vero, si illud membrum intelligatur de infinito in actu, et supponamus ut veram sententiam quæ negat tale infinitum esse possibile, negandum consequenter est tale membrum pertinere ad veram proprietatem quantitatæ, quod indicavit Scotus, loco citato; et sentit etiam Cajetan., 1 p., q. 7, art. 3, circa solut. ad 2. Quod vero ad Aristotelem attinet, in priori loco non intendit sensum absolutum, nimirum, quod infinitum in actu possit aliquo modo quantitati convenire; sed sub conditione seu ex hypothesi loquitur, si infinitum est, illud ad quantitatem debere spectare, nam *infiniti (inquit) ratio quantitatæ utilis.* Et hoc verissimum est; juxta quam interpretationem dicere etiam possumus, quia non est certum, quantitatem non posse esse infinitam, ideo sub disjunctione proprietatem illam assignari, et intelligi, quantum ad illud membrum de infinito, per non repugnantiam ex vi quantitatæ, ut sic, ut significavit D. Thom., in dict. solut. ad 2, dicens, infinitum non esse contra rationem magnitudinis in communi. In alio vero loco 3 Phys., Aristoteles agit simul de magnitudine, motu et tempore, *quorum unumquodque, ait, aut infinitum, aut finitum esse necesse est.* Juxta illius autem sententiam non repugnat dari infinitum in actu, saltem in motu et tempore; et ideo vel ob eam causam potuit ea disjunctione uti. Absolute tamen loquendo, et juxta veram sententiam, omne quantum, etiam motus et tempus, finitum est.

18. *Figura est proprietas quantitatæ continuæ.* — Denique ad has proprietates addi possunt aliæ, quæ non conveniunt quantitati ut sic, sed aut continuæ, aut discretæ, ut figura numerari potest inter proprietates quantitatæ continuæ, quamvis hæc in proprio prædicamento collocetur, quia includit specialem rationem accidentis. Item tribuitur quantitati continuæ, quod partes ejus habeant positionem in toto, cujus oppositum tribuitur quantitati discretæ. Cui etiam assignatur ut proprietas, quod sit par vel impar; quæ omnia clara sunt ex superioribus, nec nova indigent interpretatione.

DISPUTATIO XLII.

DE QUALITATE, ET SPECIEBUS EJUS IN COMMUNI.

1. *Qualitatis consideratio cur immediata tractationi de quantitate.* — *Varie significationes vocis qualitas.* — Quamvis Aristoteles in Dialectica in ordine prædicamentorum prius de Ad aliquid, quam de qualitate disseruerit, fortasse quia prædicamentum Ad aliquid quodammodo generalius est, nam omnibus aliis entibus aliquo modo accedit, in 5 tamen Met. ordinem commutavit, prius de qualitate, et postea de relatione disputans, qui ordo est magis consentaneus perfectioni rerum, nam qualitas relationem longe in perfectione superat. Atque eodem loco, c. 14, hujus vocis, *qualitas*, plures significationes recenset idem Aristoteles, inter quas (ut ibidem dicit) duæ sunt præcipuæ: una est, qua solet differentia essentialis qualitas appellari; quo modo dixit Porphyrius differentiam prædicari in quale, et Aristoteles ex modo interrogandi et respondendi id declarat, nam interroganti quale animal sit homo, responderi solet, esse rationale.

2. Alia hujus vocis significatio est, qua significat accidentalem rei affectionem. Et secundum has duas significationes, dubium non est quin hæc vox analogica sit. Et quanquam quoad rem significatam essentialis differentia præcipua sit, tamen nomen qualitatis per prius videtur impositum ad significandam accidentalem affectionem et determinationem, et deinde per proportionalitatem translatum ad significandam differentiam, quatenus est forma generis, et extra rationem ejus; non enim dicitur differentia qualitas speciei quam constituit, sed generis quod contrahit; et ideo Aristoteles non ait, ad interrogationem, qualis sit homo, responderi per differentiam hominis, sed ad interrogationem, quale animal sit homo; quia respectu generis se habet ut qualitas.

3. Unde etiam solet hæc vox usurpari ad significandam formam substantialem, non solum apud Platonem in Timæo, sed etiam apud Aristotelem, 4 Metaph., c. 5, ubi materiam primam quantitatem, formam vero qualitatem appellat, quatenus materiam afficit et determinat. Quin etiam in Prædicam., cap. de Substant., et 7 Metaph., c. 3, secundam substantiam qualitatem appellare videtur respectu primæ, quatenus ait, secundam

substantiam quale quid significare, nimirum, quia secunda substantia aliquo modo comparatur ad primam per modum formæ.

4. Omissis vero his omnibus analogicis significationibus, hic tantum est sermo de qualitate accidentali. Est autem ulterius considerandum, interdum omne accidens vocari qualitatem ejus rei cui accedit; quo modo Porphyr., in c. de Gener., dicit, accidentia omnia prædicari in quale quid, id est, in quodam quale; ita enim exponenda est illa particula, *quid*, in ea generalitate sumpta. Tamen hæc etiam significatio est valde analogica, quatenus omne accidens est quædam affectio, modus ac determinatio sui subjecti, et extra rationem ejus. Tamen cætera accidentia aliorum prædicamentorum habent peculiare modos efficiendi substantiam, et juxta eos propriis nominibus appellantur; nomen vero qualitatis in significatione propriissima usurpatum est ad significandum quoddam genus accidentium habens determinatum modum efficiendi substantiam, alterius rationis a cæteris generibus accidentium, et de qualitate hoc modo sumpta instituitur præsens disputatio. De qua primum in genere inquirendum est quid sit, et quas species vel proprietates habeat. Deinde vero in particulari de nonnullis speciebus vel proprietatibus quæ majorem difficultatem continent, et metaphysicam abstractionem proprie participant, disserendum est.

SECTIO I.

Quæ sit communis ratio, seu essentialis modus qualitatis.

1. *Ratio difficultatis aperitur.* — Difficile quidem est in communi exponere in quo consistat ille modus, et quasi differentia contrahens seu determinans accidens in communi ad esse qualitatis, et distinguens illam a cæteris generibus accidentium. Unde Aristoteles in 5 Metaphys., nullam ejus communem definitionem adhibet; in Prædic. vero: *Qualitatem (inquit) dico, qua quales quidam dicuntur.* Quæ definitio, licet ea ratione essentialis videatur, quod detur per habitudinem ad effectum formalem, quem omnis forma essentialiter respicit, tamen quod ad nos spectat, æque obscura nobis manet propria ratio qualitatis. Sicut si definiretur quantitas esse a qua dicimur quanti, licet confuse indicaretur effectus et denominatio quantitatis, tamen æque ignotum maneret, quid in